

Nr 322.

Av herr **Westman m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset m. m.*

När förra årets riksdag behandlade Kungl. Maj:ts proposition nr 132 angående "uppförande av byggnader för Karolinska sjukhuset", mötte de däri inrymda förslagen från många håll en mycket skarp kritik. Denna kritik, som dels framfördes i motioner i bägge kamrarna, dels och icke minst i den debatt, som föregick riksdagsbeslutet, riktade sig i första rummet mot de alltför höga kostnaderna för de i första etappen föreslagna byggnaderna. Dessa kostnader tedde sig nämligen — även efter den överarbetning som på begäran av 1930 års riksdag av sjukhuskommissionen verkställdes — onormalt höga beroende på att sjukhuskommissionen icke ställt sig riksdagens besparingsdirektiv till riktig efter rättelse. Sjukhusets platsantal hade sålunda icke nedbringats trots att detta, särskilt vad landsortsplatserna beträffade, med säkerhet kunde anses för högt beräknat. Utrymmena i det planerade sjukhuset — såväl vård- som undervisningslokaler — voro också alltjämt alldeles för spatiöst tilltagna. Därtill kom, att sjukhuskommissionen — med vissa smärre justeringar — bibehållit hela den gamla byggnadsplanen, i vilken de olika byggnaderna — särskilt huvudkomplexet — givits en planlösning, som genom bristande koncentration skulle medföra ej endast mer än nödvändigt höga anläggningskostnader, utan även i hög grad fördyra sjukhusets framtida drift.

Men kritiken vände sig icke endast mot de byggnader, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle ingå i första utbyggnadsetappen. Mycket skarpt kritiserades också det förhållandet, att riksdagen icke innan beslut fattades om denna etapps utbyggnad fått sig förelagd en ordentlig generalplan över hela anläggningen. Härom yttrades i motion nr 230 I bl. a. följande.

"Oss veterligt brukar man också vid andra sjukhusbyggen i vårt land och annorstädes före byggnadsarbetenas igångsättande kräva en ordentlig generalplan över hela den tilltänkta anläggningen, även om denna icke från början i sin helhet utbygges. Endast därigenom kunna garantier vinnas för en i längden ekonomisk drift. Något bärande skäl att frångå denna ekonomiskt sunda princip, då det gäller Karolinska sjukhuset, synes oss icke föreligga. Med den bestämda uppfattning vi ha om att starka krav på det kliniska sjukhusets fulla utbyggande komma att resas, så fort den första utbyggnadsetappen närmar sig sin fullbordan, krav som riksdagen då icke rimligen lär kunna avvisa med hän-

syn till sin tidigare inställning till enhetstanken, synes det oss tvärtom utgöra en högst allvarlig brist i det uppgjorda byggnadsförslaget, att detta endast innefattar de i första utbyggnadsetappen ingående byggnaderna. Det har visserligen tidigare meddelats vissa uppgifter på det antal sängplatser, som man tänkt sig behöva i en andra utbyggnadsetapp. Likaså förelåg förra året en beräkning över det antal m³ kommissionen ansett sig behöva för de teoretiska institutionerna. Någon ordentlig utredning om hur man kommit till dessa siffror har riksdagen dock aldrig fått se. Än mindre har den fått sig förelagd någon detaljutredning över de byggnader, som senare etapper skulle innehålla, över hur dessa byggnader skulle anslutas till den första etappens eller över de kostnader, som skulle vara förenade med deras uppförande och drift. När riksdagen binder sig för första utbyggnadsetappen, kan den sålunda icke med säkerhet bedöma vad detta ekonomiskt innebär.

Det synes oss emellertid här böra starkt understrykas, att Karolinska sjukhuset är det största allmänna byggnadsföretag, som någonsin igångsatts i vårt land. Dess totala anläggningskostnader ha beräknats till lågt räknat 50 milj. kronor. Om riksdagen över huvud i dessa depressionstider och inför utsikten av starkt försämrade statsinkomster under de närmaste åren skall binda sig för ett dylikt jättebelopp — låt vara att beloppet till en mindre del även betalas av Stockholms stad och län och att det fördelas på ett flertal år — så måste den också ha största möjliga garantier för att inga pengar offras i onödan och att de pengar, som nedläggas för sjukvården och den medicinska undervisningen, komma att bli till bästa tänkbara nytta. Men sådana garantier lämnar enligt vår uppfattning icke det nu föreliggande byggnadsförslaget, dels därför att det, som vi här visat, blivit onödigt stort tilltaget, dels också därför att någon verklig generalplan över hela anläggningen icke föreligger.”

Kravet på utarbetandet av en generalplan preciserades ytterligare i den sammanfattning, som föregick motionens sluttyrkande om en förnyad utredning av Karolinska sjukhuset, i följande:

”Uppgörandet av en fullständig generalplan över hela Norrbackaanläggningen, innefattande tydliga planritningar över samtliga därför behövlige byggnader såväl för det kliniska sjukhuset som för de teoretiska institutionerna samt beräkningar över hela anläggningens byggnads- och driftskostnader.”

Det av motionärerna framförda yrkandet om en förnyad utredning av hela byggnadsfrågan blev som bekant icke av riksdagen bifallet. Men i det statsutskottets utlåtande (nr 148), som sedermera blev riksdagens beslut, och vari den föreslagna byggnadsplanen i princip antogs, har den av motionärerna framförda kritiken likvisst på flera viktiga punkter tillerkänts fullt berättigande. Detta gäller icke bara deras kritik av de alltför höga kostnaderna för första etappens byggnader, vilken kritik föranledde särskilt strängt formulerade besparingsdirektiv för den kommitté som i fortsättningen skall leda utbyggnadsarbetet. Det gäller också och i ännu högre grad motionärernas krav på en fullständig generalplan, sådant detta krav i motionen ut-

formades. Härom hette det nämligen ordagrant i statsutskottets sedermera av riksdagen bifallna utlåtande.

”I motionen I: 230 har framhållits önskvärheten av att en fullständig generalplan upprättades över hela Norrbackaområdet användning. Utskottet håller föré, att den blivande byggnadskommittén näppeligen kommer att kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sin uppgift, om den ej genom en sådan generalplans upprättande gör klart för sig redan från begynnelsen, huru de olika delarna av tomtområdet lämpligen böra disponeras och huru hela anläggningen en gång i stora drag skall te sig i färdigt skick. Det synes önskvärt, att riksdagen får taga del av denna plan, då riksdagen nästa gång har att pröva frågan om anvisande av medel för sjukhusanläggningen.”

1931 års riksdag har sålunda tydligt sagt ifrån att den önskade se en *sådan fullständig generalplan*, som den varom motionärerna i sin motion hemställt, med andra ord en generalplan som bl. a. kunde ge riksdagen behövliga uppgifter för bedömning av de ekonomiska konsekvenser ifråga om anläggning och drift, som en utbyggnad av *hela* Norrbackaanläggningen kan väntas medföra.

I den generalplan, som byggnadskommittén för Karolinska sjukhuset nu framlagt, och vars innehåll återges i Kungl. Maj:ts proposition nr 154, har emellertid denna riksdagens tydligt uttalade önskan icke blivit på ett nöjaktigt sätt beaktad. Man finner i denna generalplan endast en ren beskrivning över de många byggnader som kommittén tänkt sig skulle i olika etapper förläggas till Norrbackaområdet och dessa byggnaders tilltänkta läge i terrängen. Men de uppgifter, som riksdagen begärt för att kunna bilda sig en uppfattning, åtminstone i stora drag, om Norrbackaanläggningens ekonomiska innebörd, saknas fullständigt. Generalplanen innehåller inga som helst uppgifter vare sig om de i anläggningen ingående byggnadskropparnas volym eller om de för deras uppförande erforderliga anslagen. Driftskostnadskalkyler saknas också fullständigt.

Det förhållandet att Karolinska sjukhusets byggnadskommitté sålunda vid generalplanens utarbetande icke tagit tillbörlig hänsyn till riksdagens tydligt uttalade önskemål bör enligt vår mening göra det omöjligt för riksdagen att nu lämna sitt bifall till den framlagda propositionen. Denna vår inställning synes oss vara så mycket starkare motiverad, som vår ovannämnda uppfattning rörande nödvändigheten för riksdagen att ha tillgång till fullständiga kostnadsberäkningar före beviljandet av anslag till nya byggnadsföretag även vunnit officiell sanktion i en så sent som i november 1931 från Statens organisationsnämnd till Konungen ställd skrivelse. I denna skrivelse, vari nämnden bl. a. diskuterar möjligheten att för framtiden begränsa de s. k. automatiska utgiftsstegringarna, angivas vissa krav, som, enligt nämndens mening, böra ställas på utredningar rörande nya byggnadsföretag, innan anslag till dem uppföras i riksstaten. Härom skriver nämnden följande, kursiveringarna gjorda av oss.

”Särskilt vill organisationsnämnden emellertid påpeka det icke sällan återkommande förhållandet, att vid beslutandet av en viss större, flera budgetår

överspännande utgift allenast en obetydlig del av den sammanlagda kostnaden upptages såsom anslag i riksstaten för det eller de första budgetåren, med påföljd att utgiften ifråga kommer att med desto större tyngd belasta de senare budgetåren.

Enligt organisationsnämndens mening är en sådan anslagspolitik ägnad att verka i hög grad förryckande på den statliga budgetbehandlingen i stort. Förutom att genomförandet av ett kostsamt projekt understundom på ett måhända mindre lyckligt sätt underlättas genom att anslagskraven för ändamålet ifråga i början kunna hållas låga, innebär det nämnda förfarandet ett föregripande av budgetbehandlingen under kommande år, som med hänsyn till då rådande ekonomiska förhållanden kan komma att visa sig i hög grad kännbart. Även om det, när fråga är om exempelvis större nybyggnadsföretag, må synas naturligt att till en början blott anvisa vad som erfordras för ritningar och förberedande utredningar, skulle dock, för undvikande av ojämnhet i belastningen på olika budgetår, vara lyckligare, om kostnaden för ett visst företags utförande i möjligaste mån jämnt fördelades på de budgetår, under vilka utförandet beräknades skola ske. Då anslag av ifrågavarande slag regelmässigt förlänas reservationsanslags natur, synes intet hinder ur budgetteknisk synpunkt föreligga för ett dylikt förfaringssätt. *Kan plats icke beredas för vederbörlig kvotdel av kostnaden å det års budget, under vilket företaget beslutas, synes det ej heller försvarligt att för kommande år binda statsmakterna för en än högre kostnadssumma.* Skulle införandet av en omedelbar budgetbelastning i samband med ett beslutat företag medföra en större försiktighet vid anslags beviljande, visar detta endast, att man av möjligheten att för tillfället undanskjuta en kostnad eljest föranletts till anslagsbeslut, som rätteligen ej bort komma till stånd.

Slutligen finner sig organisationsnämnden böra framhålla önskvärdheten av att vid framläggande till behandling av frågor rörande åtagande av nya uppgifter eller anordnande av nya institutioner noggranna beräkningar från början verkställas över blivande årliga kostnader av olika slag, som av åtgärden ifråga kunna komma att följa, såsom personalkostnader, driftskostnader m. m. Att utredningen i dessa stycken hittills ofta varit avsevärt bristfällig, torde icke vara oberättigat att uttala."

Om den nu framlagda propositionen, nr 154, "angående uppförande av byggnader för Karolinska sjukhuset m. m." ställes i belysning mot bakgrunden av detta organisationsnämndens välbetänkta uttalande, faller det genast i ögonen, att denna proposition icke håller måttet. I densamma ha på intet sätt tillämpats nämndens sunda principer om en rättvist avpassad kvotfördelning av anslagen på de olika budgetår byggnadsarbetet är avsett att omspinna och varigenom ojämnhet i belastningen på respektive budgetår skall kunna undvikas. Man har i den kungl. propositionen valt just den väg, för vilken nämnden bestämt varnat, nämligen att i årets budget endast upptaga ett relativt blygsamt anslag för att sedan när byggnadsarbetet väl påbörjats komma tillbaka med så

mycket större krav på statskassan. Detta förfaringssätt synes i föreliggande fall vara så mycket mera betänkligt, som riksdagen, därest det nu begärda anslaget bifalles, som ovan visats, saknar ej endast varje möjlighet att bedöma storleken av de starkt ökade nybyggnadsanslag som för detta ändamål i fortsättningen bliva nödvändiga utan även den beräkning av anläggningens framtida årliga driftskostnader, som i anslutning till nämndens mening bort föreligga, innan medel till sjukhusets uppförande av riksdagen beviljas.

Organisationsnämndens ovan citerade uttalande synes böra av riksdagen noga uppmärksammas och följas.

Ett avslag å propositionen om Karolinska sjukhuset synes oss emellertid också av andra skäl vara att förorda. Såsom tidigare vid flera tillfällen framhållits befinna sig nämligen Karolinska institutets byggnadsfrågor även i övrigt — trots ett mångårigt utredningsarbete — alltjämt i ett mindre väl utrett skick. Icke minst gäller detta den viktiga del av problemet, som innefattar frågan om den lämpligaste formen för ett samarbete mellan statens medicinska undervisning och Stockholms stads sjukvård. Såsom påvisats av andra motionärer vid årets riksdag (motion I nr 76) lär nämligen detta samarbete, därest riksdagens tidigare direktiv blivit på ett riktigt sätt beaktade, ha kunnat ordnas på ett för bägge parterna långt mera fördelaktigt sätt än som nu skett vid Norrbackaanläggningen. Högst betydande besparingar både för staten och staden hade kunnat vinnas, om den medicinska undervisningen i större utsträckning blivit förankrad i stadens sjukvård, och detta utan att statens legitima undervisningsintressen därav på något sätt hade behövt bliva lidande. Då varje möjlighet till besparingar i nuvarande svåra statsfinansiella situation måste tillvaratagas, synes det oss vara nödvändigt att ännu en gång upptaga denna viktiga del av problemet till omprövning.

Härtill kommer emellertid, att kravet på en förnyad omprövning i ovan nämnda hänseende, vilket krav förra året icke av kritiken särskilt underströks, i år vunnit förnyad vikt genom en mycket påtaglig realitet, den nämligen att Stockholms stad nyligen framlagt en utredning rörande nytt centralsjukhus på Söder, vilket sjukhus lär komma att i alla delar bliva ett av de mest moderna och ändamålsenliga i Europa. Med hänsyn till det nya läge, vari frågan härigenom kommit, anse vi — i likhet med ovan nämnda motionärer — att möjligheten av en förläggning av den medicinska undervisningen till detta sjukhus bör upptagas till prövning, detta icke endast med tanke på de mycket betydande besparingar, som härigenom för staten skulle stå att vinna, utan också och icke minst med hänsyn till de otvivelaktigt mycket stora fördelar, som därigenom också skulle vinnas för den medicinska undervisningen och forskningen. Vad dessa sistnämnda fördelar beträffar synes det oss nämligen bl. a. vara alldeles uppenbart, att ett samgående mellan staten och staden vid Södersjukhuset i mycket hög grad skulle kunna befördra en snabb lösning av Karolinska sjukhusets *hela* byggnadsfråga, långt snabbare än den som lär kunna vinnas därest Norrbackaanläggningen realiserats. Slopas denna anläggning frigöras nämligen

för staten mycket betydande belopp redan i dess första utbyggnadsetapp, som staten annars under de närmaste åren måste reservera härför. Även med betydande byggnadsbidrag till Stockholms stad lära åtskilliga miljoner bliva över, vilka kunna disponeras för uppförandet i anslutning till Södersjukhuset av i hög grad välbehövliga lokaler för Karolinska institutets teoretiska institutioner, vilka torde vara långt mer trängande än vad som under diskussionen om Karolinska sjukhuset framkommit, enär desamma äro mycket trånga och gammalmodiga. Dessa institutioners byggnadsfråga skulle sålunda genom en förläggning av det hela till Söder kunna lösas inom en snar framtid. Om Norrbackaanläggningen däremot fullföljes lär det — med de mörka statsfinansiella framtidsutsikter som nu föreligga — komma att dröja en högst avsevärd tid, innan staten kan få medel disponibla för byggandet av dessa i Norrbackaanläggningens andra utbyggnadsetapp ingående lokaler.

Mot en förläggning av den medicinska undervisningen till Stockholms stads planerade Södersjukhus har bl. a. invänts, att den av stadens utredningsmän föreslagna förläggningsplatsen för det nya Södersjukhuset, Årstaberget, är alldeles för liten. Detta påstående vederlägges omedelbart genom en okulärbesiktning av platsen ifråga. Det finns för övrigt runt omkring Årstaberget mycket betydande obebyggda områden, som därest det verkligen skulle visa sig nödvändigt — vilket dock kan betvivlas — böra kunna reserveras för sjukhusets räkning. Vi kunna i detta sammanhang icke underlåta att påpeka, att Norrbackaområdet håller en areal som är större än hela det område som innefattas i staden mellan broarna, Helgeandsholmen och Riddarholmen. Det säger sig självt, att "stadsdelar" av den storleken ingalunda äro behövliga för uppförandet av en sjukhusanläggning även om denna skall tjäna som medicinsk högskola. En blick på den situationsplan som bifogats generalplanen visar också, att Norrbackaområdet även med det mycket utbredda bebyggelsesätt, som där föreslagits, icke på långa vägar kunnat helt utnyttjas. Här går staten förlustig flera miljoner i försäljningsinkomster på mark, som för alla tider kommer att bindas till ingen nytta, ty den mark, som å Norrbackaområdet bundits för Karolinska sjukhusets räkning, representerar ett försäljningsvärde, som av sakkunnig person år 1930 uppskattats till nära 8 miljoner kronor.

Mot behövligheten av ett så utbrett byggnadsätt som det byggnadskommittén föreslagit för Norrbacka har t. o. m. Karolinska institutets lärarkollegium numera ställt sig betänksamt (prop. sid. 50—51). Kollegiet har, som synes, ansett, att koncentration är i än högre grad önskvärd vid ett undervisningssjukhus än vid ett vårdsjukhus. Med uttalandet av denna uppfattning har kollegiet självt tillbakavisat den invändning, som rests mot en förläggning av undervisningen till Södersjukhuset, på den grund, att detta sjukhus skulle vara för undervisningen alltför starkt koncentrerat.

I anslutning till denna sin uppfattning om koncentrationens betydelse har kollegiet också bl. a. uttalat, att "det bör undersökas, huruvida ej de till en senare etapp hörande sjukavdelningar, vilka äro avsedda att upptaga det nu-

varande Serafimerlasarettet, lämpligen borde närmare anslutas till det stora huvudkomplexet”.

Detta uttalande ger en god bekräftelse på den kritik, som tidigare framkommit i riksdagen mot sjukhusets ofullständiga planläggning. Vid upprepade tillfällen har framhållits nödvändigheten av att *hela* anläggningen från början bleve planlagd så att de olika utbyggnadsetapperna kunde organiskt växa fram efter en på förhand, med hänsyn till driftsekonomien och sjukvårdens krav, uppgjord byggnadsplan. När kollegiet nu talar om behovet av en närmare anslutning till det stora huvudkomplexet av senare utbyggnader, så nödgas man fråga på vilket sätt kollegiet tänkt sig att detta skall kunna ske. För oss synes det stå klart, att ett förverkligande av detta krav i själva verket måste innebära en fullkomlig omritning av hela det i första utbyggnadsetappen ingående huvudkomplexet.

Till sist kunna vi icke underlåta att ett ögonblick granska det uttalande, som departementschefen gjort å sidan 56 i propositionen. Det heter där bl. a.: ”Genom förflyttning av den psykiatriska kliniken till Norrbackaområdet och nedläggande av psykiatriska sjukhuset å Konradsberg kan dess mycket värdefulla tomt lösgöras för försäljning. Förutsättningen för byggandet av en klinik för hud- och könssjukdomar torde vara nedläggandet av sjukhuset Eira, till vars tomt staten är ägare. Härigenom kan även denna tomt försälas. Försäljningssumman för ovannämnda tomter uppgår till mer än ovannämnda klinikers byggnadskostnader. Likaså torde böra beaktas, att när en gång tiden kommer för Karolinska institutets och Serafimerlasarettets förflyttning, stora tomtområden inom stadens centrala delar bliva lediga, genom vilkas avyttring väsentliga bidrag kunna vinnas för de nya byggnadsföretagens finansiering.”

Mot denna argumentering synes det oss vara av vikt framhålla, att den icke kan godtagas som en bärande motivering för Norrbackaanläggningens utbyggnad. Den nuvarande generationens skattebetalare komma helt visst att få bära kostnaderna för Karolinska sjukhusets uppförande. Att staten en gång i framtiden kan skaffa sig inkomster av tomternas försäljning är en sak för sig, som kommer andra generationers skattebetalare till godo. Riksdagens prövning av förslaget måste därför bliva lika kritisk vare sig en sådan försäljning kommer till stånd eller ej. Tillgången av vissa värdefulla tomter i statens ägo synes på intet sätt kunna framföras som argument för att staten bör bygga ett sjukhus, som av allt att döma fått en ekonomiskt otillfredsställande planläggning. För övrigt kan det vara skäl framhålla, att stora delar av Konradsbergsområdet kunna frigöras alldeles oberoende av den psykiatriska kliniken förflyttning till Norrbacka. Därtill kommer, att denna klinik endast innehåller 100 platser av Konradsbergssjukhusets 250 platser. De återstående 150 platserna frigöras tack vare uppförandet av hospitalet vid Beckomberga. Det vore sålunda fullkomligt oriktigt att gottskriva Norrbackasjukhuset *hela* det försäljningsvärde, som kan uppstå vid Konradsbergsområdets försäljning.

Av vad här sagts har framgått, att vi för vår del icke kunna förorda ett bi-

fall till Kungl. Maj:ts proposition nr 154. Den däri ingående generalplanen innehåller nämligen icke de uppgifter, som förra årets riksdag begärt och som den ansåg erforderliga för att bedöma Norrbackaanläggningens ekonomiska innebörd. Denna brist synes oss så mycket mera betänklig, som Statens organisationsnämnd nyligen i officiell skrivelse särskilt understrukit vikten av tillgång till fullständiga kostnadsberäkningar över anläggning och drift, innan anslag till nybyggnader uppföras i riksstaten. Då därtill kommer, att den statsfinansiella situationen nödvändiggör tillvaratagandet av alla förnuftiga besparingsmöjligheter, och utsikter till mycket betydande sådana föreligga, därest den medicinska undervisningen förlägges till Stockholms stads planerade centralsjukhus på Söder, få vi därför hemställa,

att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 154 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag framlägga ny utredning i Karolinska institutets byggnadsfrågor, dels innefattande i anslutning till 1931 års riksdags beslut en fullständig generalplan med beräkningar över hela Norrbackaanläggningens byggnads- och driftskostnader, dels innehållande en undersökning rörande möjligheten — att vid en ur vetenskaplig synpunkt fullt tillfredsställande lösning — nedbringa kostnaderna genom en förläggning av den medicinska undervisningen jämte Karolinska institutets teoretiska institutioner i anslutning till Stockholms stads planerade centralsjukhus på Söder.

Stockholm den 11 mars 1932.

K. G. Westman.

Ivar Vennerström.

Erik von Heland.

*Joh. Johansson,
Friggeråker.*

Fr. Julin.

Carl Eriksson.

G. A. Larsén.

And. Henriksson.